

on the other. The authors are perfectly united by the same theoretical backgrounds, and some of them create their own. Finally, I also deeply appreciate their impartiality, which is to be obvious and natural when analyzing discourse, whether periodical or song, but still sometimes unattainable in the contemporary sequence of events and information.

BIBLIOGRAPHY

PUJANTE, DAVID (2016): Constructivist rhetoric within the tradition of rhetorical studies in Spain, *Res Rhetorica*. 2016, (1), 30-49.

Per què Fuster tenia raó, de Pau Viciano. València: Tres i Quatre, 2017, 142 pp., ISBN: 978-84-16789-82-5, 10 €. *Resenyat per Daniel P. Grau, Universitat Jaume I*

Resena recibida el / *Review received*: 2018-02-16
Resena aceptada el / *Review accepted*: 2018-03-21

Sempre he pensat que no calen excuses per a visitar un gran escriptor. Amb tot, però, benvingudes sien les commemoracions si ajuden a aplegar nous lectors al voltant d'una figura cabdal i a llegir-la millor o a oferir-ne noves vies d'interpretació. El 2017, per motiu dels vint-i-cinc anys de la mort de Joan Fuster o per pura casualitat editorial, es van concentrar una bona sèrie de publicacions al voltant de l'assagista de les ulleres, el bigoti i la cigarreta. Hi trobem una mica de tot: des d'antologies i edicions anotades a monografies o llibres col·lectius de di-

ferent to, entre els quals no manquen homenatges que potser li haurien fet arrufar el nas.

A mitjan camí entre l'estudi monogràfic i la divulgació –un *gènere* delicat, perquè és difícil assolir l'equilibri en la dicció, però que resulta altament atractiu per al lector, en el qual Fuster mateix se sentia tan còmode– hi ha *Per què Fuster tenia raó*, de Pau Viciano, que fa arribar l'emblemàtica col·lecció «La Unitat» de Tres i Quatre al número 213. A Fuster, crec que no li hauria agradat el títol del llibre. I no ho dic pas per una qüestió de

modèstia. Sempre es va mostrar més partidari dels «contraopinants», dels «col·laboradors-contradictoris», que, «amb una crítica pausada i meticulosa» el forcessin «a esmenes i qui sap si a retraccions» –són mots del pròleg a la segona edició de *Nosaltres, els valencians*–, que no pas de la lloança fàcil, inútil a l'hora de motivar la reflexió intel·lectual. Segurament, el que sí que li hauria agradat és el contingut i també el to, perquè, permeteu-me dir-ho d'entrada, Viciano no cau en l'hagiografia del mestre, ni tan sols en la reverència.

No és aquesta la primera vegada que l'historiador Pau Viciano –especialista en la història rural de l'edat mitjana i en la historiografia i els usos polítics del passat– s'acosta a l'obra fusteriana. A banda d'articles puntuals i de l'antologia *Agitar idees. Pensaments polítics de Joan Fuster* (Tres i Quatre, 1997), el 2012 va publicar *De Llorente a Marx. Estudis sobre l'obra cívica de Joan Fuster*, en la col·lecció «Càtedra Joan Fuster», de la Universitat de València, sens dubte, la col·lecció de referència dels estudis sobre l'autor de Sueca. No sé si m'atreviria a afirmar amb rotunditat que el llibre que ara ressenyo és fill d'aquell, però, certament, el lector farà bé de llegir-lo tenint-lo present. En aquest sentit, Viciano es mostra ben fusterià: és una connexió, una continuïtat entre llibres –una mena d'*intertextualitat interna*, si se m'accepta el terme–, que no queda gens allunyada de la que podem trobar en molts dels materials que Fuster va dur a la impremta. Sense anar gaire lluny,

entre algunes de les seves obres més emblemàtiques, com ara *Nosaltres, els valencians*, *El País Valencià* i *Quèstió de noms*, totes tres del 1962.

De qui certament és fill *Per què Fuster tenia raó* és de *Why Marx was right*, de Terry Eagleton. Viciano mateix ens n'informa en el prefaci i, malgrat la prevenció inicial més que comprensible –«Òbviament, Fuster no té la dimensió universal de Marx, ni jo sóc un acadèmic brillant com Eagleton» (11-12)–, podem concloure que el resultat no demereix el model. L'estructura de tots dos llibres és similar, amb un prefaci, seguit dels capítols que formen el cos principal del llibre –deu en el cas d'Eagleton, quatre en el de Viciano– i un apartat final, que Eagleton titula «Conclusion» i Viciano, amb una voluntat clara, també molt fusteriana, de mirar cap al futur i de crear consciència, «Epíleg: l'“actualització” racional d'un discurs teòric». És en el darrer apartat on difereixen tots dos llibres: Terry Eagleton ens ofereix un índex analític i Pau Viciano una bibliografia més que suficient, atenta a les darreres novetats sobre l'obra de Fuster.

Si ens centrem en els capítols nuclears, veurem que el plantejament de Viciano s'inspira en el d'Eagleton, fins i tot en alguns usos tipogràfics. Cada capítol comença amb un paràgraf, compost en cursiva, on trobarem una sèrie d'afirmacions que la resta del capítol tractarà de rebatre. Són afirmacions que qualsevol lector de Fuster –i fins i tot els qui no l'han llegit mai– s'ha trobat alguna vegada, per escrit o en boca d'algú.

El capítol 1, «Una narrativa amarga» –el qualificatiu el connecta, potser, amb un article que Fuster va publicar el 1963 en la revista *Cuadernos para el Diálogo*: «El País Valenciano, una singularidad amarga», i que sens dubte Ferran Archilés va fer servir per a donar títol al seu llibre *Una singularidad amarga. Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana* (Afers, 2012)–, se centra a analitzar els retrets que rep Fuster per oferir una visió pessimista de la història dels valencians, per carregar les tintes en la manca d'industrialització d'un país que sembla sentir-se còmode en un ambient rural, provincià i sucursalista, un discurs que, tot plegat, més que despertar la consciència dels valencians com a poble, en mina l'autoestima col·lectiva i resulta completament contraproduent. És justament a partir del plantejament fusterià basat en una «intencionalitat crítica, sacsejar les consciències per superar l'estat de prostració col·lectiva que feia dels valencians un poble subordinat» (23), que Viciano basteix l'argumentari en contra de les afirmacions antifusterianes. Perquè, d'una banda, l'anàlisi fusteriana no anava tan desencaminada com alguns han volgut mostrar i, de l'altra, tampoc no sembla un gran pecat evitar caure en el «tòpic i el ditirambe» (24) ni fer servir la ironia i fins i tot el sarcasme per a captar l'atenció del lector oferint-li una lectura ben amena. Viciano reivindica la posició fusteriana de presa de partit i de compromís cívic, necessària per a transformar la realitat, i sobretot el caràcter modernitzador i emancipador de

la seva proposta. I reivindica, també, la seva dicció.

En el capítol següent, «El valencianisme d'avantguerra», Viciano investiga les connexions de Fuster amb el conjunt de personatges que el precedeixen en el que podríem denominar *afers cívics*. D'acord amb el discurs antifusterià, la manca d'empatia de Fuster amb els valencianistes del primer terç del segle XX, moderats i amb un sentiment de pertinença a la nació espanyola, és una de les raons per les quals la seva proposta, contundentment catalanista i esquerrana, no té un arrelament ampli entre determinats sectors de la societat valenciana. Novament, Viciano demostra que aquestes afirmacions difícilment se sostenen. Ho fa obrint dues vies analítiques: en primer lloc, la que evidencia que el valencianisme d'avantguerra no tenia ni el pes ni el prestigi ni l'impacte social que alguns desitgen atorgar-li i, en segon lloc, la que confirma que, malgrat això, Fuster mostra simpatia –i té com a referents, si més no col·laterals– per alguns dels autors que publiquen ja abans de la Guerra Civil, com ara Felip Mateu i Llopis, Carles Salvador i Manuel Sanchis Guarner. Viciano no s'està d'apuntar, tanmateix, algunes desercions, des de les inicials de Felip Mateu i Llopis mateix –recordem-ho, l'autor d'*El País Valencià* (L'Estel, 1933)– o de Joan Beneyto, que «es van adherir a la Falange, per pragmatisme o per convicció, i feren carrera en el nou règim» (49), a les més tardanes i ben notòries de Miquel Adlert i Xavier Casp.

De fet, aquestes desercions em permeten connectar aquest capítol amb el darrer, que esdevé, en certa manera, una continuació, una ampliació, dels dos primers. «Una proposta radical» torna a posar l'accent en el trencament amb la tradició valencianista i en el pessimisme analític fusterià, amb trets marxistes. Els crítics de Fuster el fan gairebé responsable directe, amb la seva actitud profundament essencialista i radical, etnicista i racial, de l'anticatalanisme «blaver». Ara bé, cal recordar, com assenyala Viciano, que el canvi de bàndol de Casp, d'Adlert i d'alguns altres respon a unes motivacions personals més que conegudes, «quan es van veure superats per un jove com Fuster en rigor intel·lectual, coratge cívic i talent literari» (112). Per contra, la idea nacional d'un Fuster de profundes conviccions democràtiques, defensor de la llibertat i de les llibertats individuals i col·lectives, el blinden «davant suposades derives nacionalistes excloents» (121).

He volgut deixar per al final «Fuster no era faller», el *menys polític* i més provocatiu dels apartats del llibre –ningú no podrà negar que el títol és ben suggeridor. Viciano pren les falles com a exemple suprem de l'actitud de Fuster envers la cultura tradicional valenciana, que, d'acord amb els seus detractors, menyspreava fins al punt de mostrar-se ofensiu. El capítol, però, repassa diferents aspectes del folklore valencià, des de la música o les danses a les festes o les manifestacions religioses més solemnes. També, analitza la percepció que té del paisatge. I, al cap-

davall, com evoluciona el pensament de Fuster, que, si bé podia tenir una actitud suspicax o displicent al principi, la matisa quan s'adona que algunes manifestacions populars també poden assolir trets reivindicatius. És el cas de les danses amb el grup Alimara o de la música amb Al Tall. En aquest sentit, no voldria deixar d'apuntar la referència que fa Viciano –en una clara demostració que, com a historiador, també està ben atent a la realitat actual– al «fenomen *Botifarra*», al qual identifica com «una altra xamba genètica –la referència fusteriana és del tot òbvia–, però també el producte d'una generació i d'unes inquietuds inspirades també, en darrera instància, per l'assagista de Sueca» (73). Respecte a les falles, només puc dir que, com Viciano, també penso que *Combustible per a falles* (Lavínia, 1967; Bromera, 1992) hauria de ser lectura obligatòria per a qualsevol faller que tingui un mínim de respecte per la cultura. Ben probablement, més d'un s'averkonyiria d'haver fet determinades afirmacions respecte a Fuster.

Podem concloure que el llibre de Pau Viciano té la virtut de combinar la lectura dels textos fusterians –una lectura, des del meu punt de vista, força encertada– amb l'anàlisi del moment històric en què es generen i de les reaccions que van suscitar i les repercussions que van tenir. Viciano apunta, així mateix, el que podríem considerar vies d'actualització del discurs fusterià, o, dit amb major concreció, ens mostra com les seves idees són encara vigents i ens poden resultar útils per a transformar la nostra realitat, que, en

massa casos, malgrat els anys transcorreguts, continua tenint molts dels defectes que Fuster apuntava. *Per què Fuster tenia raó* acaba esdevenint, de fet, una reflexió força interessant sobre com hem d'acabar el futur del nostre país. És, al capdavant, una reflexió hereda del millor Fuster. Personalment, només puc dir que si bé és cert que a Fuster, més d'una vegada, li hauria agradat trobar-se ja escrits alguns dels llibres que li va tocar d'escriure a ell —és en aquest sentit que hem de

llegir el tan citat íncipit de *Nosaltres, els valencians*: «*On n'écrit pas les livres qu'on veut*»—, a mi em passa amb el de Viciano el contrari, és a dir, que és precisament d'aquells que m'hauria agradat d'escriure jo. No sé quins arguments hi hauria fet servir, però sí que sé que estic disposat a signar els de Pau Viciano. Això sí, en aquest hipotètic llibre meu, m'hi imposaria sempre la premissa fusteriana de la «decisió de futur».